

Roland Seeberg-Elverfeldt: Revaler Regesten. Band III. Testamente Revaler Bürger und Einwohner aus den Jahren 1369–1851. Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung. Heft 35. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1975. 471 s.

Med dette bind afslutter forfatteren foreløbig sine Revaler Regesten, hvoraf bind I udkom 1966 (jf. Hist. Tidsskr. 12. r. III s. 582) og II i 1969 (jf. sst. 12. r. V s. 233). Nærværende bind III, som forfatteren har bearbejdet i årene 1970–73 sideløbende med sine embedspligter, behandler Revals testamenter fra omkr. 1369 til 1851, og det adskiller sig fra de tidligere bind ved også at medtage middelalderstof. Alle testamenter er behandlet i regestform. Hvert testaments bestemmelser er nummereret fortløbende og refereret i ganske korte sætninger. Til sidst anføres eksekutorer og vidner, samt hvem der har beseglet det pågældende testamente. Med kursiv er angivet, hvor der er anført direkte citater fra testamentets ordlyd, især anvendt ved navne og mere særprægede gaver. Den valgte form minder uhyre meget om den, der anvendtes i Lübeckarkivet, da man før 2. verdenskrig begyndte at registrere testamenterne der, jf. nu også *Ahasver v. Brandt*, Regesten der Lübecker Bürgertestamente des Mittelalters 1–2: 1278–1363 (Lübeck 1964–73). I Lübeck fandtes der i den angivne periode 1024 testamenter, fra Reval er ingen bevaret fra denne tid. I tiden indtil 1400 findes 6 testamenter fra Reval, fra 1401–1500 63 testamenter. For Lübeck kan ikke længere siges noget sikkert om antal efter 1370, men der var også mange i behold før 2. verdenskrig fra denne periode, men selv sammenlignet med byer som Hamburg og Stralsund er Revaltallene små. Forfatteren mener derfor, at bevaringsprocenten må være overordentlig lav i Reval, selv om byen hørte under og fortsat benyttede lybsk ret langt ned i 1800-tallet.

Af de nævnte 6 testamenter fra før 1400 er de tre hidtil utrykt, de andre trykt i Bunge, Liv-, Esth- und Curländisches Urkundenbuch, og det samme forhold mellem utrykt og trykt stof gælder også for 15. århundrede, selv om man der tillige må tage i betragtning, at der mangler det eller de bind, som dækker årene 1472–94 – de er aldrig udkommet. Langt de fleste af testamenterne befinder sig nu i Staatliches Archivlager i Göttingen, medens nogle stadig skulle befinde sig i Reval, selv om forfatteren ikke har haft held til at få helt klar besked fra arkivet.

Det fremgår af regesterne, at Revaltestamenterne principielt ikke afviger fra andre testamenter fra middelalder og nyere tid. De indledes med den velkendte motivering for udstedelsen: »Intet er vissere end døden, intet uvissere end dødens time«. Med nr. 10 fra 1435 og gennem næsten alle senere testamenter optræder henlæggelser af større eller mindre beløb til »vej og sti« (til vedligeholdelse) som forlangt i lybsk ret. Derefter følger især i katolsk tid testamentariske gaver til kirker og klostre og siden til slægtinge og tjenestefolk. Forbindelse med dansk område og danske forhold spores kun svagt. I tre tilfælde: 1491 (nr. 52), 1495 (nr. 64) og 1502 (nr. 77) testamenteres een eller flere tønnder skånske sild til forskellige klostre. To eksempler fra 1700-tallet (nrr. 458 og 478) angår personer, som stammer fra Slesvig, men som har borgerskab i Reval ifølge Revals »Bürgerbuch III« (1710–86). Til sidst findes et tillæg med optryk af bestemmelserne om gaver og testamentariske dispositioner i Revals stadsret. Bogen er forsynet med sted- og personregister.

Herluf Nielsen

Antonia Gransden: Historical Writing in England c. 550 to c. 1307. Routledge & Kegan Paul, London, 1974. £ 15.

Forfatterinden, der tidligere har udgivet *The Chronicle of Bury St. Edmunds 1212–1301* i rækken Neilson's Medieval Texts, udsender hermed første bind af to bind, der skal be-

handle engelsk historieskrivning frem til reformationen, idet grænsen mellem de to bind er sat ved Edvard 1.s død. Forfatterinden møder med gode forudsætninger, idet hun tidligere var ansat i håndskriftafdelingen på British Museum og nu udnytter sine erfaringer fra undervisningen i middelalderhistorie ved universitetet i Nottingham. Hun lægger vægt på tilrettelæggelse af stoffet med henblik på de studerendes brug af kilder og søger at påvise, om der er tale om tendens i behandlingen af visse kilder, det være sig af politisk, lokalpatriotisk eller modelitterær karakter.

Bogen indledes med et kapitel om Gildas og Nennius, som bevidst modstilles, den første endnu på overgangen mellem romersk og anglo-saksisk England, den sidste præget af kampen mod det nye hedenskab, der fulgte med indvandrerne. Derefter følger kapitler om Bede, *The Anglo-Saxon Chronicles*, anden krønikelitteratur og kongebiografier, herunder *Encomium Emmae regine*, som blev skrevet i Flandern 1037-40 af en munk fra St. Bertin i byen Saint-Omer. Endvidere behandles en righoldig samling af helgenlegender og lokale klosterkroniker. I de følgende afsnit behandles de forfattere, der skrev om normannernes erobring af England i 1066, og siden de såkaldte anglo-normanniske forfattere Orderic Vital, Eadmer og Florence of Worcester. Der gøres omhyggeligt rede for diskussionen om den sidste forfatterpersonlighed; den løber iøvrigt stadig, jf. artiklen *The Date of »Florence« of Worcester* i *Revue Bénédictine* 86 (1976), s. 115 ff. Også den næste markante historiker William of Malmesbury får sit eget kapitel med gennemgang af vanskelighederne ved at benytte hans forfatterskab, hvorom diskussionen også stadig løber, jf. Rodney M. Thomsons artikel *The Reading of William Malmesbury* i *Revue Bénédictine* 85 (1975), s. 362-402. Den sidste større personlighed, der får sit eget kapitel, er Mattheus Parisiensis.

Omtrent midt i bogen mellem s. 232 og 233 er der indsat 12 tavler med reproduktioner af sider eller illustrationer fra en række af de behandlede historiske værker; heriblandt mærkes to sider i autograf af Orderic Vital og William of Malmesbury, en illustration fra det håndskrift af *Encomium Emmae*, der regnes for dronningens eget, forestillende forfatteren, der overrækker sit værk til dronningen i nærværelse af Hardeknud og Edward, og en anden illustration fra Mattheus Parisiensis, der viser Knud den Store og Edmund Jernside i tvekamp til hest.

Et omfattende register på omtrent 80 dobbeltspaltede sider og en kortere fortegnelse over hovedværkerne i streng kronologisk orden med sidetal for deres behandling letter effektivt brugen af bogens mere end 500 ret tættrykte sider.

Herluf Nielsen

Domesday Book, 3: Surrey, 11: Middlesex, 12: Hertfordshire, 19: Huntingdonshire, 24: Staffordshire, text and translation edited by John Morris, *History from the Sources*. Phillimore Chichester, 1975.

Den første og eneste udgave af *Domesday Book* udkom i 1783 i to store folianter, *Domesday-Book seu Liber Censualis Willelmi Primi*, I-II, efterfulgt i årene 1811 og 1816 af endnu to foliebind med registre (III), indledning og andet materiale fra *Domesday*-undersøgelsen (IV). Facsimiler af de to hovedhåndskrifter til *Domesday Book* blev udgivet grevskab for grevskab af Ordnance Survey i 1861-64, og oversættelse af hele teksten fremkom for næsten alle grevskaber i de enkelte bind af *Victoria History of the Counties of England*. Nu foreligger de første bind af en planlagt billigbogsudgave af *Domesday* grevskab for grevskab. For den rimelige sum af £ 2.50 (Hertfordshire £ 5) kan nu erhverves hvert af grevskaberne Surrey, Middlesex, Hertfordshire, Huntingdonshire og Staffordshire med såvel original tekst som oversættelse, og de øvrige grevskaber vil blive publicerede